

- розробці комплексних програм ресоціалізації демобілізованих на регіональному та місцевому рівнях [1, с. 70];
- систематичному проведенню органами поліції спільно з неурядовими громадськими правозахисними та міжнародними правозахисними організаціями інформаційних кампаній з метою підвищення рівня обізнаності населення про гендерно-обумовлене насильство, його ознаки, наслідки, наявність регіональних цілодобових гарячих ліній;
- проведенню органами поліції правовиховної роботи з відповідними категоріями громадян (сім'ями демобілізованих військових, що брали участь у проведенні антитерористичної операції та/або операції Об'єднаних сил, жінок та молодих дівчат з числа внутрішньо переміщених осіб);
- забезпеченню дотримання працівниками поліції етичних стандартів та вимог конфіденційності;
- продовженню практики створення в усіх регіонах держави за участю органів та підрозділів поліції «мобільних груп» з реагування на повідомлення про вчинення домашнього насильства, у тому числі гендерно-обумовленого насильства;
- постійного моніторингу ситуації, яка склалася на території обслуговування з попередження, виявлення та документування фактів гендерно-обумовленого насильства;
- удосконалення механізмів притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні гендерно-обумовленого насильства.

Список бібліографічних посилань

1. Гендерно-обумовлене насильство в регіонах, які постраждали від конфлікту: звіт за результатами дослідження. Київ, 2015. 70 с. URL: https://ukraine.unfra.org/sites/default/files/pub-pdf/final_ukr_report.pdf (дата звернення: 20.10.2019).
2. План заходів Міністерства внутрішніх справ України щодо виконання Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року : наказ МВС України від 12.12.2017 № 1019 // Національний університет цивільного захисту України : сайт. URL: http://nuczu.edu.ua/images/topmenu/gender-policy/1325_plan_zahod_v_darou_04_1.12.pdf (дата звернення: 20.10.2019).
3. Посилення гуманітарної відповіді на потреби найбільш вразливих категорій жінок та дівчат-підлітків в умовах збройного конфлікту на сході України: зміцнення міжвідомчої системи попередження та подолання гендерно-обумовленого насильства // Український жіночий фонд : сайт. URL: https://unf.org.ua/project_activities/UNFPA (дата звернення: 20.10.2019).
4. Гендерно-обумовлене насильство може обходитися Україні в понад 200 млн дол. на рік – представники ООН на зустрічі з Іванною Климпуш-Цинцадзе // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/250294998> (дата звернення: 20.10.2019).

Одержано 21.10.2019

УДК 159.9

Наталія Володимирівна ГРЕСА,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-0517-4822>

СПЕЦИФІКА САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ У ЧОЛОВІКІВ У КОНТЕКСТІ НОРМАТИВНИХ УСТАНОВ

У сучасному світі характер самопрезентації особистості є актуальним, оскільки відповідає запитам сучасної соціально-психологічної практики і соціальної взаємодії. Самопрезентація є одним із способів регулювання взаємодії суб'єкта з навколишнім середовищем, презентації себе, свого «Я» та власних можливостей, що в свою чергу визначає місце особистості в соціальній системі координат [4, с. 85].

Поняття самопрезентації вперше з'явилося у концепції соціальної драматургії І. Гоффмана як набір соціальних ролей. Дослідженню різноманітних аспектів самопрезентації особистості були присвячені праці Н. В. Амяги, Г. В. Бороздіної, Д. Боса, Р. Ковальські, М. Лірі, Р. Майера, Д. Майерса та багатьох інших. Зокрема, О. О. Соколова-Бауш розглядала самопрезентацію як навмисну, усвідомлювану поведінку, спрямовану на створення враження про себе на інших; Р. Баумейстер визначав самопрезентацію як саморозкриття особистості в міжособистісному спілкуванні через демонстрацію власних думок, характеру тощо; О. М. Капустюк також співвіднесла самопрезентацію із саморозкриттям особистості; О. В. Михайлова вивчала складові успішної самопрезентації під час публічного виступу. Зазвичай самопрезентацію розглядають з інструментальної позиції: як сукупність стратегій і тактик (І. Джонс і Т. Піттман); як набір правил ділового спілкування (Ю. М. Жуков); як комунікативну стратегію 5 (О. О. Ковригіна); засіб підтримання позитивної самооцінки і ствердження власного «Я» (М. Вейгольд і В. Шленкер); і навіть як механізм маніпуляції (Є. Л. Доценко) [5, с. 4].

Самопрезентація є не тільки засобом формування образу Я, вона як би виходить з соціальних стандартів, які формуються в суспільстві. Це у першу чергу розмежування реального і ідеального образу, створення моделі поведінки, яка на даний момент відповідає виконуваним ролі, іміджу, соціально прийнятній моделі [2, с. 75]. Самопрезентація особистості орієнтована зовні та спрямована на певні соціально-особистісні очікування, що в свою чергу вказує на вивчення соціально-психологічних чинників даного феномена.

Самопрезентація особистості визначається низкою факторів, серед яких важливе місце займають гендерні ролі, котрі у межах певної культури багато у чому визначають самопрезентаційну поведінку людей. Основний сучасний вектор вивчення гендерних відмінностей самопрезентації – асертивність / захисність комунікативної поведінки і його кроскультурні особливості. На думку О. А. Пікульової саме гендерні ролі в рамках певної культури багато в чому зумовлюють самопрезентаційну поведінку людей, так як вони «... обумовлюють певні манери і жести, мовні звороти, відповідний одяг та інше» [1, с. 41].

Маскулінна ідеологія означає засвоєну індивідом культурну систему переконань і установок з приводу поведінки чоловіків як виконавців соціальних ролей, іншими словами, «ідеологія мужності» – набір соціальних норм, що містять приписи і заборони щодо того, що чоловікам треба відчувати і робити. В системі поглядів традиційної маскулінної ідеології ці рольові норми включають: 1) норму статусу – очікування того, що чоловік завойовує статус і повагу інших; 2) норму твердості (розумової твердості – очікування компетентності, емоційної – очікування того, що чоловіки в змозі вирішувати свої емоційні труднощі без допомоги інших, фізичної – очікування фізичної сили); 3) норму антижіночності [6].

Тому метою нашого дослідження є вивчення взаємозв'язків складових самопрезентації з чоловічими нормативними установками у чоловіків різного віку. У дослідженні було використано наступні психодіагностичні методики: 1. Опитувальник чоловічих нормативних установок («The Male Attitude Norms Inventory»), що був розроблений у 2005 році Р. Луйтом і адаптований І. С. Кльоциною і О. В. Іоффе в 2013 році; Методика діагностики стратегій самопрезентації С.-Ж. Лі, Б. Куїнґлі зі співавторами в адаптації О. А. Пікульової; Опитувальник перфекціоністської самопрезентації, який є результатом адаптації А. А. Золотарьовою шкали перфекціоністської самопрезентації (Perfectionistic Self-Presentation Scale, PSPS) П. Хьюїтта. У дослідженні приймали участь чоловіки віком від 18 до 25 років та чоловіки віком від 35 до 45 років.

Результати дослідження взаємозв'язків стилів самопрезентації з нормативними установками у чоловіків 18 – 25 років наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Взаємозв'язки стилів самопрезентації з нормативними установками у чоловіків 18 – 25 років (r)

Шкали	Жорсткість	Опора на власні сили	Орієнтація на досягнення та високий статус	Гомофобія	Прийняття безособистісної сексуальності
Ухилення	0,553*	0,295	0,531*	0,292	0,543*
Атрактивна поведінка	0,714*	0,532*	0,561*	0,301	0,583*
Самозвеличення	0,624*	0,582*	0,498*	0,271	0,526*
Самоприпинення	0,232	0,301	0,297	0,518*	0,302
Силовий вплив	0,996*	0,852*	0,874*	0,292	0,653*

Примітка: * – рівень значущості $p \leq 0,05$.

Як свідчать дані, наведені в таблиці 1, у групі чоловіків 18 – 25 років зі зростанням впевненості в тому, що справжній чоловік має бути сильним, не проявляти слабкості, завойовувати високий статус, повагу оточуючих, досягати успіху, бути здатним вирішувати свої труднощі, в тому числі і емоційні, без допомоги сторонніх, не виявляти емоційності в сексуальних стосунках, зростає й бажання викликати симпатію з метою отримання певної користі. Також у них зростає схильність до приписування і перебільшення власних досягнень, негативної оцінки інших, а також схильність до залякування, висловлення погроз з метою страху у об'єкта самопрезентації.

Крім того, у цій групі чоловіків із посиленням установки на жорсткість набуває більшої вираженості схильність до виправдання з запереченням відповідальності, яка знаходить свій вираз у вербальних заявах, які заперечують відповідальність за негативні вчинки або події.

Також, у чоловіків віком 18–25 років зі зростанням схильності до демонстрації власної безпорадності, слабкості і залежності в цілях отримання допомоги, зростає гомофобія, яка виявляється у боязні, що їх можуть прийняти за гомосексуаліста, а не за «справжнього» чоловіка.

Слід звернути увагу на те, що зворотні взаємозв'язки між стратегіями самопрезентації та чоловічими нормативними установками у групі чоловіків 18–25 років визначені не були.

Результати дослідження взаємозв'язків стилів самопрезентації з нормативними установками у чоловіків 35 – 45 років наведено в таблиці 2.

У групі чоловіків 35–45 років також встановлені лише прямі значущі взаємозв'язки між чоловічими нормативними установками та стилями самопрезентації, але їх кількість зменшилась порівняно з групою чоловіків 18 – 25 років (7 проти 16).

Як свідчать дані, наведені в таблиці 2, у чоловіків віком 35–45 років зі зростанням бачити чоловіка як сильного, наполегливого, жорсткого, завжди вирішувати певні складні життєві ситуації власно, зростає бажання сподобатися, що віддзеркалюється у діях та вчинках з метою викликати у оточуючих симпатію, часто для отримання певної користі від цього.

Взаємозв'язки стилів самопрезентації з нормативними установками у чоловіків 35 – 45 років (r)

Шкали	Жорсткість	Опора на власні сили	Орієнтація на досягнення та високий статус	Гомофобія	Прийняття безособистісної сексуальності
Ухилення	0,524*	0,268	0,544*	0,302	0,512*
Атрактивна поведінка	0,520*	0,514*	0,497*	0,218	0,261
Самозвеличення	0,167	0,245	0,301	0,263	0,304
Самоприпинення	0,171	0,152	0,142	0,215	0,146
Силовий вплив	0,255	0,287	0,513*	0,255	0,229

Примітка: * – рівень значущості $p \leq 0,05$

Також зі зростанням у чоловіків 35–45 років впевненості в тому, що необхідно завойовувати високий статус, повагу оточуючих, досягати успіху та випереджувати інших чоловіків, посилюються використання таких стратегій як «Атрактивна поведінка», стратегія «Ухилення» та стратегія «Силовий вплив».

У чоловіків 35–45 років зі збільшенням страху, що їх можуть прийняти за гомосексуаліста, зростає схильність до виправдання з запереченням відповідальності, за допомогою вербальних заяв, які свідчать про відсутність відповідальності за негативні вчинки або події.

Далі нами були вивчені особливості складових перфекціоністської самопрезентації та їх взаємозв'язки з нормативними установками у чоловіків різного віку. У психології, як констатує О.І. Кононенко, перфекціонізм визначається як прагнення до бездоганності, досконалості, яке має на увазі завищені стандарти виконання дії в поєднанні з тенденцією до надмірно критичних оцінок своєї поведінки, схильність слідувати завищеними стандартам діяльності та висувати до власної особистості надмірно високі вимоги [3, с. 61].

Результати дослідження взаємозв'язків перфекціоністської самопрезентації з нормативними установками у чоловіків 18 – 25 років представлено на рисунку 1.



Рисунок 1 – Взаємозв'язки перфекціоністської самопрезентації з нормативними установками у чоловіків 18–25 років (r)

Дослідження взаємозв'язків перфекціоністської самопрезентації з нормативними установками у чоловіків 18–25 років виявило лише один значущий взаємозв'язок між нормативною установкою «Прийняття безособистісної сексуальності» та типом перфекціоністської самопрезентації «Демонстрація досконалості» ($r = 0,505$, $p \leq 0,05$).

Отже, поглиблення впевненості в тому, що справжній чоловік не повинен виявляти емоційність в сексуальних стосунках, посилення установки розцінювати секс як джерело фізичних почуттів без емоційної близькості, супроводжується загостренням схильності до демонстрації досконалості, прагнення здаватися досконалим в очах оточуючих, викликати своєю досконалістю захоплення і повагу інших, створювати образ бездоганної й успішної людини. Відносно інших шкал взаємозв'язків не діагностується.

Результати дослідження взаємозв'язків перфекціоністської самопрезентації з нормативними установками у чоловіків 35–45 років надано на рисунку 2.

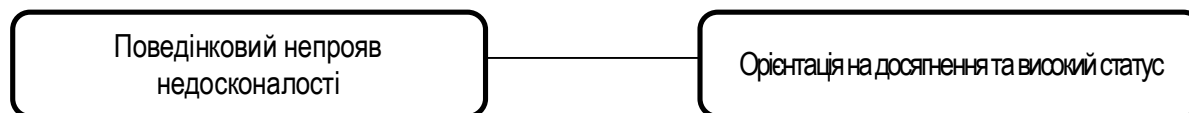


Рисунок 2 – Взаємозв'язки перфекціоністської самопрезентації з нормативними установками у чоловіків 35–45 років (r)

Як свідчать дані, наведені на рис. 2, у чоловіків 35–45 років встановлено прямий значущий взаємозв'язок між типом перфекціоністської самопрезентації «Поведінковий прояв недосконалості» та нормативною установкою «Орієнтація на досягнення та високий статус» ($r = 0,529$, $p \leq 0,05$). Зміст встановленого зв'язку полягає в тому, що у групі чоловіків 35–45 років зі збільшенням впевненості в тому, що чоловікові необхідно завойовувати високий статус, повагу оточуючих, досягати успіху та випереджувати інших чоловіків, зростає прагнення вести себе таким чином, щоб приховати власну недосконалість від інших, та залежність від думки інших, надчутливість до критики, прагнення до уникнення соціальних ситуацій, в яких його поведінка може потрапити в центр уваги.

Висновок. Необхідною умовою соціальної успішності сучасної людини незалежно від статево-вікової диференціації є його самопрезентаційна компетентність, яка розглядається як мотивована здатність особистості до

ефективної самопрезентаційної діяльності (С. К. Карасьова та С. А. Хазова) [1, с. 43], яка обумовлена сформованою системою необхідних знань і умінь, варіативних способів і прийомів здійснення самопрезентації, а також наявністю досвіду практичного успішного здійснення самопрезентації.

Список бібліографічних посилань

1. Пикунёва О. А. Психология самопрезентации личности: гендерные и возрастные аспекты. *Психологическая наука и образование*. 2013. № 4. С. 37–44.
2. Кононенко А. О. Соціопсихологічні підходи до вивчення самопрезентації особистості. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Серія: Психологія*. 2017. Т. 22, вип. 2 (44). С. 74–81.
3. Кононенко О. І. Фактор самопрезентації перфекціонізму в структурі перфекціонізму особистості. *Наука і освіта*. 2015. № 11–12. С. 61–66.
4. Чекалина А. А. Об особенностях самопрезентации женщин-учителей. *Теория и практика общественного развития*. 2012. № 3. С. 85–88.
5. Чигирин Т. О. Психологічні умови формування ефективної самопрезентації майбутніх психологів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2016. 228 с.
6. Pleck J. H. *The Myth of Masculinity*. Cambridge, MA : MIT Press, 1981.

Одержано 24.10.2019

УДК 351.74«192»(477-54)

Володимир Анатолійович ГРЕЧЕНКО,

доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5281-6007>

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МІЛІЦІЇ ХАРКОВА (1921–1925 РР.)

Для формування органів внутрішніх справ України вагоме значення мало проведення роботи з підготовки та навчання майбутніх охоронців закону. Система підготовки кадрів міліції розвивалася стихійно, про що свідчать звіти місцевих органів міліції. Не чекаючи вказівок із центру, місцева влада, залучаючи у свої лави нових співробітників, які навіть не знали службових функцій, проявляла ініціативу, створювала різні «командно-технічні курси міліції», «курси червоних міліціонерів», «міліцейські курси», «школи міліціонерів» тощо. Діапазон термінів підготовки був широким – від 2 до 8 місяців, з кількістю тих, хто навчався від 30 до 200 осіб (мабуть, це було пов'язано з бюджетними можливостями місцевих рад). Як відзначалося в звітній доповіді відділення підготовки Головного управління міліції, губернські управління міліції самі розробляли програми навчання, але при цьому спостерігався так званий «перегин у бік статутів військових і стройових» [1, с. 80].

Водночас перші створювані міліцейські курси не ставили перед собою завдання професійної підготовки кадрів міліції й мали ознайомчий характер, фактично здійснюючи первинне професійне навчання. Проте вони і не могли претендувати на більш високий рівень професійної підготовки хоча б через те, що значна частина тих, що навчалися, була неписьменною та малограмотною. Крім того, за такий короткий термін (від 2 тижнів до 2 місяців) вони не могли повноцінно реалізувати інші завдання. До того ж і у самих організаторів шкіл і курсів не було належних знань і досвіду у справі професійної підготовки кадрів міліції, найчастіше вони орієнтувалися на власну інтуїцію, проявляючи величезне бажання, сміливо бралися за незнайомий напрям роботи. Тому перший етап формування системи професійного навчання співробітників міліції відбувався стихійно й несистемно. Навчанням не було охоплено багато категорій міліцейських працівників. Навчальні плани та програми професійної підготовки були продуктом багатогранної творчості піонерів цієї нелегкої справи.

11 червня 1921 р. у Харкові почали свою роботу **курси червоних міліціонерів Харківської губернії**, розраховані на 500 піших і 100 кінних міліціонерів [2, арк. 1]. Один з співробітників курсів та згодом школи міліції, майбутній комісар міліції III рангу Віталій Михайлович Комаров (1900–1972) згадував: «Як правило, щодня дві години приділялося заняттям з бойової підготовки. Серйозна увага приділялася стрілецькій справі, тактиці, топографії та стройовій підготовці. На заняттях з тактичної підготовки ми відпрацьовували в полі дії відділення, взводу і роти у всіх видах бою» [3, с. 372]. Програма підготовки складалася з чотирьох циклів. Під час проходження першого курсанти вивчали загальні дисципліни та загальноправові питання, знайомилися із судочинством та основами організації правоохоронної системи. У рамках другого циклу було об'єднано дисципліни ідейно-політичного спрямування (історія партії, робітничого руху, Громадянської війни та ін.). Третій цикл було присвячено практиці міліцейської служби, взаємодії міліції з органами влади та іншими правоохоронними органами. Четвертий цикл цілкомито відводився на вивчення різноманітних статутів з питань міліцейської служби» [4, с. 200].

На заняттях зі спеціальної підготовки використовувався досвід операцій з ліквідації банд на території республіки, розбиралися допущені помилки. Перед курсантами періодично виступали працівники губернської